

İnsan ihtiyaçlarının sonsuz ancak, ihtiyaçları karşılayacak kaynakların sınırlı olmasına *kıtlık* denilmektedir. İktisat bilimi, kıtlık kavramı üzerine inşa edilmiştir. Kıtlığın varlığı durumunda insanlar, çeşitli alternatifler arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden, iktisat bilimi aynı zamanda tercih bilimidir. Diğer taraftan, iktisat sosyal bir bilimdir. İktisat analitik bir bilim olarak, insan davranışlarının sadece iktisadi yönünü incelemekte ve malların tüketimi kadar, üretimi ve dağıtımı ile de ilgilenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle iktisat bilimi tanıtılmıştır. Daha sonra iktisadın önemi ve diğer bilimlerle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca, iktisadın temel sorularından bahsedilmiştir. Son olarak iktisadın amaç ve araçlarının neler olduğu anlatılmış, buna ilave olarak iktisadi sistemler hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. İKTİSADIN TANIMI

İktisat ve ekonomi özdeş olan kavramlardır. İktisat, kaynakları etkin kullanma sanatıdır. İktisat, kaynakları en doğru şekilde kullanarak bir ülke ve o ülkede yaşayan insanların ihtiyaçlarına cevap verecek mal veya hizmetlerin üretilmesi sürecidir. Kısaca ifade etmek gerekirse iktisat, eldeki kıt kaynaklarla insan ihtiyaçlarının mümkün olan en iyi şekilde giderilmesidir. İktisat, alternatifler arasında en doğru karar alma becerisidir.

İhtiyaçların karşılanmasında kullanılan kaynaklar, kaynağı kullananlar açısından aynı zamanda o kişi veya kurumun imkânlarını göstermektedir. Bir ekonomide, kaynakları kullanan iktisadi birimler şunlardır: Birey, firma, devlet ve dış âlem (diğer devletler). Her iktisadi birim (sektör), elindeki kaynak/imkânlar ölçüsünde ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Birey, ekonomide tüketici olarak yer almaktadır. Bireyin elindeki kaynak, o bireyin geliridir. Bu gelir farklı unsurlardan oluşabilmektedir. Bireyin geliri; söz konusu birey çalışıyorsa maaş/ücreti, varsa kira geliri, varsa faiz geliri, öğrenci ise burs ve krediler, emekli ise emekli maaşı, dar gelirli ise yapılan sosyal yardımlardan oluşmaktadır. Bireyin amacı, elindeki bu kaynakları harcamaktır. Ancak, önemli olan sadece harcamak değildir. Esas olan şey, bu kaynağı en doğru mallarda, en doğru zamanda, en doğru miktarlarda harcamak ve en doğru

bedelle satın almaktır. Kısacası, birey faydasını maksimize edecek şekilde kaynakları kullanma çabasıdır.

Firma, ekonomide üretici olarak yer almaktadır. Firmanın elindeki kaynaklar, firmanın sermayesi, bütçesi (maliyetleri), varsa menkul veya gayrimenkulleri, müteşebbis gücü ve yeteneğidir. Bir firmanın amacı, mal ve hizmet üretmek ve satmaktır. Ancak, önemli olan sadece bir malın üretilmesi değildir. Esas olan şey, doğru malların üretilmesi, doğru miktarlarda üretilmesi, doğru zamanda üretilmesi, doğru kişi için ve doğru yöntemle üretilmesidir. Kısacası, firma kârını maksimize edecek şekilde kaynakları kullanma çabasıdır.

Devlet, ekonomide bazen üretici bazen tüketici olarak yer almaktadır. Bir devletin amacı, sahip olduğu kaynakları ülkesinin ve ülkesinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına yönlendirmektir. Devletin benimsediği iktisadi sistemlere bağlı olarak, ekonomide alacağı rol ve büyüklük değişmektedir.

Dış âlem, bir ülkenin dışındaki tüm diğer ekonomilerdir. Bir ülke ile kendisinin dışındaki ekonomiler ürettikleri mal ve hizmetleri birbirlerine satarak, tüketimlerine katkı sağlamaktadırlar. Dış âlem sektörü; ithalat, ihracat ve ülkeler arası mali sermaye akımlarını kapsayan bir tanımlamadır.

Yukarıda sıralanan sektörlerin yer aldığı bir ekonomide, çeşitli piyasalar bulunmaktadır. Piyasalar, herhangi bir şeyin alınıp satıldığı kapalı ve açık mekânlardır. İktisatta temel olarak piyasaya konu olan unsurlar şunlardır: Mal ve hizmet, para, faktör ve tahvil. Tablo 1’de, en yaygın piyasa çeşitleri verilmiştir.

Tablo 1: Piyasa Çeşitleri

Mal Piyasası	Para Piyasası	Faktör Piyasası	Tahvil Piyasası
Mal ve hizmetlerin alıcı ile satıcılarının bir araya geldiği piyasadır. Firmalar ve dış ticaret sektörü, mal ve hizmet piyasasının arz yanını; hanehalkı, devlet, firmalar ve dış âlem talep yanını oluşturur.	Para arzının ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Merkez bankası, parayı arz eden tarafı; diğer tüm sektörler ise, parayı talep eden tarafı oluşturmaktadır.	Geniş anlamda tüm faktörlerin, dar anlamda emek faktörünün arzının ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Hanehalkı, emek piyasasının arz yanını; diğer sektörler ise talep yanını oluşturur.	İktisadi birimlerin ellerinde servet olarak bulundurdıkları tahvilin arzı ve talebinin karşılaştığı piyasadır. Firma ve devlet, tahvil piyasasının arz yanını; diğer sektörler de talep yanını oluşturur.

Kaynak: Ardic, 2011: 32.

1.2. İKTİSADIN TEMEL İŞLEYİŞİ

Yukarıda ifade edildiği üzere iktisat, farklı sektörlerden ve farklı piyasalardan oluşmaktadır. Her sektörün, diğer sektörlerle ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca, her sektör farklı piyasalarla da ilişki içerisinde. Ekonomide piyasalar arasında

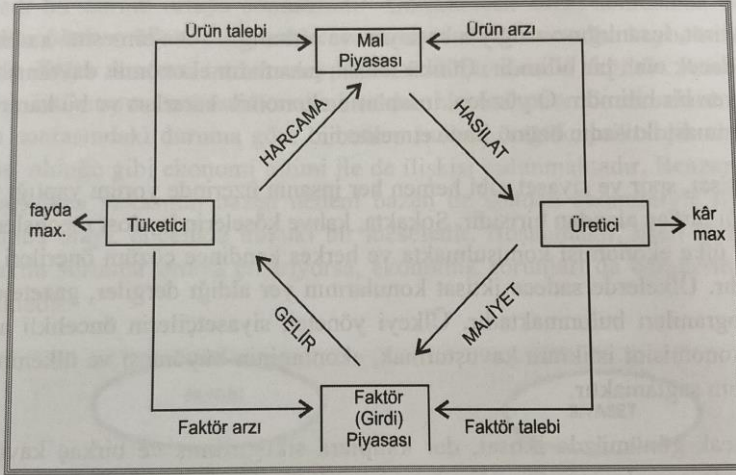
daki ilişki, “devri akı basit işley piyasanın

Bir n tedir. Bu başka de satışı ge bedeli ka gelir eld hareketi

niñl
üret
fakt
duğ
bec
den
Fin
na
ifa

daki ilişki, sektörler arasındaki ilişki ve sektörler ile piyasalar arasındaki ilişki, “devri akım şeması” yardımıyla açıklanmaktadır. Buna göre, ekonominin en basit işleyişi Şekil 1’de gösterilmiştir. Devri akım şemasında, iki sektör ve iki piyasanın olduğu basit bir ekonomi varsayılmaktadır.

Bir malın arzı ve talebinin bir arada olduğu yerlere *mal piyasası* denilmektedir. Bu piyasada malı arz eden, üretici iken; malı talep eden, tüketicidir. Bir başka deyişle, tüketici ve üretici mal piyasasında bir araya gelmekte ve malın satışı gerçekleşmektedir. Bu faaliyet sonucunda tüketici, firmanın ürettiği malı bedeli karşılığında talep edip satın almakta; firma ise, malın bedeli karşılığında gelir elde etmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, firmadan tüketiciye bir mal hareketi; tüketiciden firmaya para hareketi mevcuttur.

Şekil 1: Devri Akım Şeması

Kaynak: Orhan ve Erdoğan, 2013: 28.

Bir faktörün arzı ve talebinin bir arada olduğu yerlere *faktör piyasası* denilmektedir. Bu piyasada faktörü arz eden, tüketici iken; faktörü talep eden, üreticidir. Bir başka deyişle, tüketici ve üretici faktör piyasasında bir araya gelip faktörün satışı gerçekleşmektedir. Bu faaliyet sonucunda üretici, tüketicinin sunduğu faktörü bedeli karşılığında talep edip satın almakta; tüketici ise, faktörün bedeli karşılığında gelir elde etmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, tüketiciden üreticiye bir faktör hareketi; üreticiden tüketiciye para hareketi mevcuttur. Firmanın faktör sahibine (tüketiciye) yaptığı ödeme, firma için maliyet anlamına gelmektedir. Firma için maliyeti oluşturan ödeme, faktör sahibinin gelirini ifade etmektedir.

Devlet ve dış âlem gibi diğer sektörler de, mal, faktör gibi piyasalarda bazen arz eden bazen de talep eden olarak yer alabilmektedir. Bu sektörün ekonomiye dâhil olmasıyla devri akım şeması daha karmaşık hale gelmektedir. Bir başka deyişle, basit bir ekonomik işleyişten daha karmaşık bir ekonomik işleyişe geçilmiş olmaktadır. Örneğin bir tüketici sadece özel firmada değil, aynı zamanda kamuda da çalışmaktadır. Benzer şekilde, bir tüketici sadece özel mal değil, kamu malı da tüketebilmektedir. Tüketicinin özel mala yönelik harcaması firmanın hasılatını ifade ederken, aynı tüketicinin kamu malına (hizmetine) yönelik harcaması devletin bütçe gelirini oluşturmaktadır (Orhan ve Erdoğan, 2013: 28).

1.3. İKTİSADIN ÖNEMİ

İktisat, insanlığın varlığıyla başlayan ve insanlığın sona ermesine kadar devam edecek olan bir bilimdir. Çünkü iktisat, insanların ekonomik davranışlarını inceleyen bir bilimdir. O yüzden, insanların ekonomik kararları ve bu kararların uygulanması iktisadın özünü ifade etmektedir.

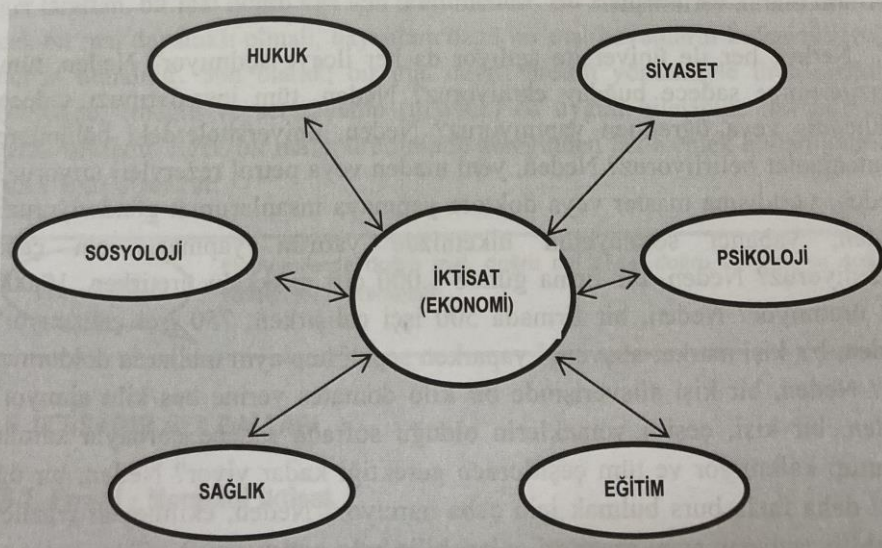
İktisat, spor ve siyaset gibi hemen her insanın üzerinde yorum yaptığı veya tartıştığı birkaç alandan birisidir. Sokakta, kahve köşelerinde, dost meclislerinde sürekli ülke ekonomisi konuşulmakta ve herkes kendince çözüm önerileri sunmaktadır. Ülkelerde sadece iktisat konularının yer aldığı dergiler, gazeteler ve TV programları bulunmaktadır. Ülkeyi yöneten siyasetçilerin öncelikli amacı ülke ekonomisini istikrara kavuşturmak, ekonominin büyümesi ve ülkenin kalınmasını sağlamaktır.

Ancak günümüzde iktisat, dar kalıplara sıkıştırılmış ve birkaç kavramla özdeş hale getirilmiştir. Örneğin, televizyonlarda ana haber programında siyaset, gündem, politika gibi konular bir saate yakın süreyle verilmektedir. Devamında yer alan spor haberleri, en az beş-on dakika sürmektedir. Buna karşın ekonomi haberleri, bazen bir dakika bile yer almamaktadır. Ekonomi haberi diye sunulan konular; altın fiyatları düştü/yükseldi, dolar fiyatları düştü/yükseldi, Euru fiyatları düştü/yükseldi, borsa endeksi düştü/yükseldi ve faiz düştü/yükseldi şeklindedir. İktisat, yukarıda ifade edildiği üzere birkaç konuya indirgenecek bir bilim değildir. İktisat önemlidir ve o yüzden başlı başına Ekonomi Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı gibi bakanlıklar ile diğer ilgili bakanlıklar altında birçok kurum/kuruluşlar ihdas edilmiştir. Söz konusu kurumlara örnek olarak şunlar verilebilmektedir: Borsa İstanbul, SPK, Rekabet Kurumu, Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, BDDK, Kamu İktisadi Kuruluşları, BOTAŞ vb...

1.4. İKTİSADIN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

İktisat, insanların ekonomik kararlarını ve davranışlarını konu almaktadır. İktisadın, ele aldığı konular itibarıyla diğer bilim dallarıyla da sıkı ilişkisi bulunmaktadır. Herhangi bir iktisadi karar/mesele, bir başka bilimin konusunun bazen sebebi bazen de sonucu olabilmektedir. Ayrıca, ülkelerdeki sosyal, kültürel ve toplumsal meselelerin çözümünde de ekonominin etkisini görmekteyiz. Ülkedeki suç oranlarının, boşanmaların, intiharların azaltılmasında ve yok edilmesinde ekonomik tedbirlerin önemi oldukça fazladır.

Şekil 2’de, iktisat ile en çok ilişkisi olan bilimler gösterilmiştir. Buna göre, iktisadın hukuk, spor, eğitim, sağlık, psikoloji gibi alanlarla ilişkisi olduğu görülmektedir. Örneğin, bir trafik kazasının belki sebebi değil ama sonucunda iktisadi bir durum ortaya çıkmaktadır. Gerçekleşen kaza; sonrasında can ve mal kayıpları, o ülkenin kaynaklarının azalması veya ortadan kaybolması demektir. Diğer taraftan, intihar olayı ekonomik bir mesele değildir. Ancak, bir kişinin intiharının en önemli nedenlerinden birisi ekonomik sorunlardır. İntiharın sonrasındaki duruma göre bir takım hukuki, sağlık, psikolojik alanlarla ilişkisi olduğu gibi ekonomi bilimi ile de ilişkisi bulunmaktadır. Benzer şekilde, boşanma vakasının bazen nedeni bazen de sonucu ekonomiyle ilgilidir. Boşanma olayı, öncelikle hukuki bir meseledir. Boşanmalar, nasıl ki hukuki bir takım sorunlar ortaya çıkarıyorsa, ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir.

Şekil 2: İktisat Diğer Bilimlerle İlişkisi

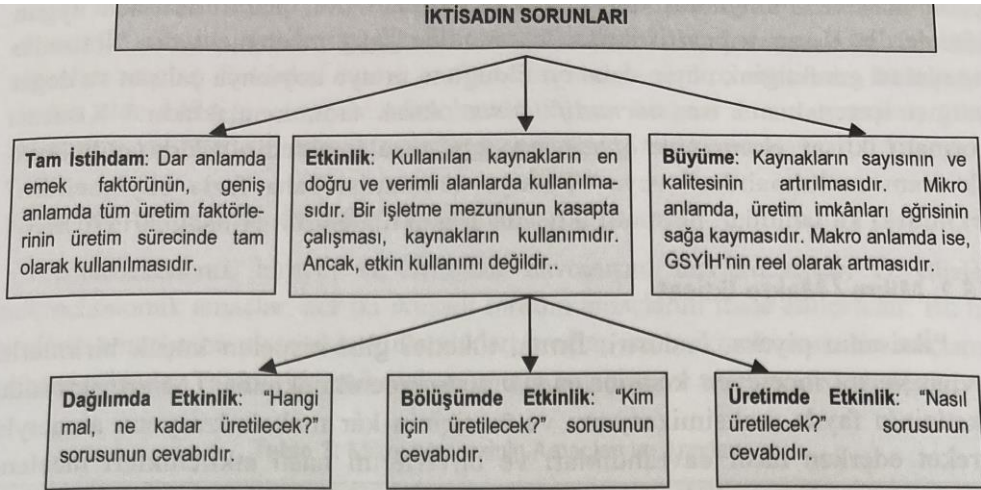
Bütün bunlar, ekonomi biliminin sınırlarının ne kadar geniş olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın olduğu ve insanların etkilendiği tüm olaylar ekonominin doğrudan konusudur. O yüzden iktisat bilimi, yabana atılamayacak derecede önemlidir. Doktor, hâkim, öğretmen gibi kişilerin belli ölçüde de olsa ekonomiyi bilmesinde yarar vardır. Çünkü hangi meslek mensubu olursa olsun birey, ekonomik bir unsur olarak aldığı veya almadığı kararlarla diğer ekonomik birimleri etkilemektedir. Bu etkileşim, toplumsal düzenin en temel parçalarındandır.

1.5. İKTİSADIN TEMEL SORUNLARI

Her ülke, bir ekonomiyi temsil etmektedir. Tüm ülkelerin ekonomik sorunları ortaktır. Bu sorunların merkezinde sahip oldukları kaynaklar vardır. Herhangi bir ekonominin sorunları, öncelikle kaynakları kullanmak veya atıl olarak tutmamaktır. Sonraki sorunlar sırasıyla, kaynakları doğru yerlerde kullanmak ve mümkünse kaynakları artırmaktır.

Bir ekonomide ekonomik birimler ihtiyaçlarının neler olduğunu sıralasa, yüzlerce, binlerce veya milyonlarca maddenin yer aldığı bir liste oluşacaktır. Ancak ekonomik birimler, ihtiyaçlarına cevap verirken bir sıraya ve imkânlarına göre hareket etmektedir. Listenin birinci sayfasındaki ihtiyaç dururken, onuncu sayfasındaki ihtiyaç karşılanmamaktadır. İktisadın sorunlarının neler olduğu anlamak, iktisadın uğraş alanını ortaya koymak için, Şekil 3'ün dikkatlice incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Şekil 3'te, iktisadın sorunları ayrıntılı olarak verilmiştir.

Neden, her ile üniversite açılıyor da her ilçeye açılmıyor? Neden, tüm arazilerimize sadece buğday ekmiyoruz? Neden, tüm insanlarımızı sadece mühendis veya öğretmen yapmıyoruz? Neden, üniversitelerdeki bölümlere kontenjanlar belirliyoruz? Neden, yeni maden veya petrol rezervleri arıyoruz? Neden, yurtdışına master veya doktora yapmaya insanlarımızı gönderiyoruz? Neden, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapması için çaba sarfediyoruz? Neden, bir firma günde 1.000 çift ayakkabı üretirken, 10.000 çift üretmiyor? Neden, bir firmada 500 işçi çalışırken, 750 işçi çalışmıyor? Neden, bir kişi market alışverişi yaparken sepeti hep aynı mallarda dolduruyor? Neden, bir kişi alışverişinde bir kilo domates yerine beş kilo almıyor? Neden, bir kişi, çeşitli yemeklerin olduğu sofrada sadece çorbayla karnını doyurup kalkmıyor ve tüm çeşitlerden gerektiği kadar yiyor? Neden, bir öğrenci daha fazla burs bulmak için çaba harcıyor? Neden, ekilmeyen arazileri ekilebilir, sulanamayan arazileri sulanabilir hale getiriyoruz?... Tüm bu sorunlara, iktisat bilimi cevap vermektedir.

Şekil 3: İktisadın Sorunları
Kaynak: Dinler, 2001: 29-32.

Bir ekonomide öncelikle doğru mal, doğru miktarda üretilmelidir. Eğer, ülkenin ihtiyacı olmayan bir mal üretilirse kaynaklar israf edilmiş olur. Doğru mal üretilse bile, doğru miktarda üretilmemişse de sorun olmaktadır. Bir malın ihtiyaçtan fazla üretilmesi, başka bir malın daha az üretilmesi; ihtiyaçtan az üretilmesi ise, insanların faydalarının maksimize olmaması anlamına gelecektir. Diğer taraftan, bir mal doğru kişi için üretilmelidir. Bu anlamda, asker için üretilcek bir mal dayanıklı olmalı, bayanlara özgü bir mal bayanların kullanabileceği tarzda olmalıdır. Son olarak, bir mal doğru üretim yöntemiyle üretilmelidir. Üretimde, emeğin ve sermayenin (makine) en uygun bileşimde kullanılması gerekmektedir. Eğer, bir malın üretiminde gereğinden fazla emek kullanılıyorsa, emek israf olacaktır.

Önemli Bilgi

Ekonomilerde doğru mal, doğru miktarda, doğru kişi için ve doğru yöntemler üretilmelidir.

1.6. İKTİSADIN ALT DALLARI

1.6.1. Pozitif / Normatif İktisat

“İktisadın kavramsal düzeyde ne olduğunu, iktisadi olayların nasıl meydana geldiğini ortaya koymaya çalışan ve değer yargısı içermeyen kısmına *pozitif iktisat* denilmektedir.” “Türkiye’de işsizlik oranı % 10’dur.” veya “Türkiye

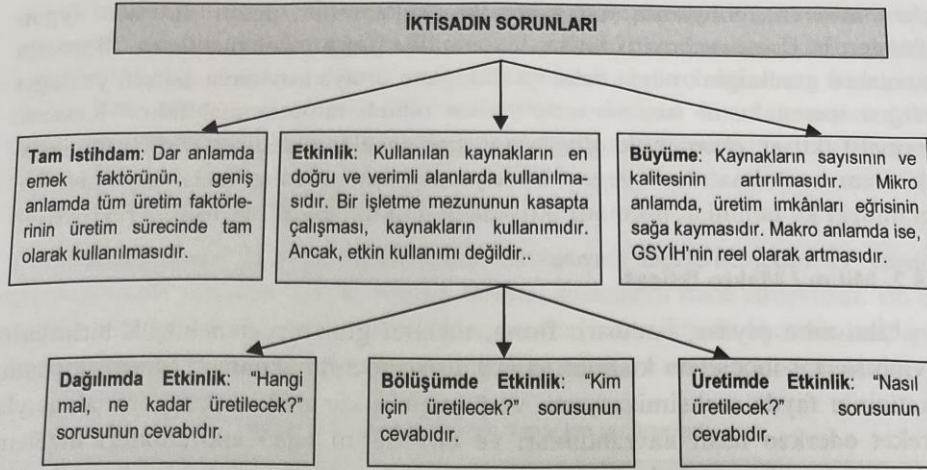
Bütün bunlar, ekonomi biliminin sınırlarının ne kadar geniş olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın olduğu ve insanların etkilendiği tüm olaylar ekonominin doğrudan konusudur. O yüzden iktisat bilimi, yabana atılamayacak derecede önemlidir. Doktor, hâkim, öğretmen gibi kişilerin belli ölçüde de olsa ekonomiyi bilmesinde yarar vardır. Çünkü hangi meslek mensubu olursa olsun birey, ekonomik bir unsur olarak aldığı veya almadığı kararlarla diğer ekonomik birimleri etkilemektedir. Bu etkileşim, toplumsal düzenin en temel parçalarındandır.

1.5. İKTİSADIN TEMEL SORUNLARI

Her ülke, bir ekonomiyi temsil etmektedir. Tüm ülkelerin ekonomik sorunları ortaktır. Bu sorunların merkezinde sahip oldukları kaynaklar vardır. Herhangi bir ekonominin sorunları, öncelikle kaynakları kullanmak veya atıl olarak tutmamaktır. Sonraki sorunlar sırasıyla, kaynakları doğru yerlerde kullanmak ve mümkünse kaynakları artırmaktır.

Bir ekonomide ekonomik birimler ihtiyaçlarının neler olduğunu sıralasa, yüzlerce, binlerce veya milyonlarca maddenin yer aldığı bir liste oluşacaktır. Ancak ekonomik birimler, ihtiyaçlarına cevap verirken bir sıraya ve imkânlarına göre hareket etmektedir. Listenin birinci sayfasındaki ihtiyaç dururken, onuncu sayfasındaki ihtiyaç karşılanmamaktadır. İktisadın sorunlarının neler olduğunu anlamak, iktisadın uğraş alanını ortaya koymak için, Şekil 3'ün dikkatlice incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Şekil 3'te, iktisadın sorunları ayrıntılı olarak verilmiştir.

Neden, her il ile üniversite açılıyor da her ilçeye açılmıyor? Neden, tüm arazilerimize sadece buğday ekmiyoruz? Neden, tüm insanlarımızı sadece mühendis veya öğretmen yapmıyoruz? Neden, üniversitelerdeki bölümlere kontenjanlar belirliyoruz? Neden, yeni maden veya petrol rezervleri arıyoruz? Neden, yurtdışına master veya doktora yapmaya insanlarımızı gönderiyoruz? Neden, yabancı sermayenin ülkemizde yatırım yapması için çaba sarfediyoruz? Neden, bir firma günde 1.000 çift ayakkabı üretirken, 10.000 çift üretmiyor? Neden, bir firmada 500 işçi çalışırken, 750 işçi çalışmıyor? Neden, bir kişi market alışverişi yaparken sepeti hep aynı mallarda dolduruyor? Neden, bir kişi alışverişinde bir kilo domates yerine beş kilo almıyor? Neden, bir kişi, çeşitli yemeklerin olduğu sofrada sadece çorbayla karnını doyurup kalkmıyor ve tüm çeşitlerden gerektiği kadar yiyor? Neden, bir öğrenci daha fazla burs bulmak için çaba harcıyor? Neden, ekilmeyen arazileri ekilebilir, sulanamayan arazileri sulanabilir hale getiriyoruz?... Tüm bu sorulara, iktisat bilimi cevap vermektedir.

Şekil 3: İktisadın Sorunları

Kaynak: Dinler, 2001: 29-32.

Bir ekonomide öncelikle doğru mal, doğru miktarda üretilmelidir. Eğer, ülkenin ihtiyacı olmayan bir mal üretilirse kaynaklar israf edilmiş olur. Doğru mal üretilse bile, doğru miktarda üretilmemişse de sorun olmaktadır. Bir malın ihtiyaçtan fazla üretilmesi, başka bir malın daha az üretilmesi; ihtiyaçtan az üretilmesi ise, insanların faydalarının maksimize olmaması anlamına gelecektir. Diğer taraftan, bir mal doğru kişi için üretilmelidir. Bu anlamda, asker için üretilcek bir mal dayanıklı olmalı, bayanlara özgü bir mal bayanların kullanabileceği tarzda olmalıdır. Son olarak, bir mal doğru üretim yöntemiyle üretilmelidir. Üretimde, emeğin ve sermayenin (makine) en uygun bileşimde kullanılması gerekmektedir. Eğer, bir malın üretiminde gereğinden fazla emek kullanılıyorsa, emek israf olacaktır.

Önemli Bilgi

Ekonomilerde doğru mal, doğru miktarda, doğru kişi için ve doğru yöntemler üretilmelidir.

1.6. İKTİSADIN ALT DALLARI

1.6.1. Pozitif / Normatif İktisat

“İktisadın kavramsal düzeyde ne olduğunu, iktisadi olayların nasıl meydana geldiğini ortaya koymaya çalışan ve değer yargısı içermeyen kısmına *pozitif iktisat* denilmektedir.” “Türkiye’de işsizlik oranı % 10’dur.” veya “Türkiye

ekonomisi % 2 büyümüştür.” şeklindeki kullanımlar, pozitif iktisada uygun ifadelerdir. Kısacası pozitif iktisat, ekonomide olanı incelemektedir. “İktisadın ne olması gerektiğini, neyin daha iyi olduğunu ortaya koymaya çalışan ve değer yargısı içeren kısmı ise, normatif iktisat olarak tanımlanmaktadır.” Kısacası normatif iktisat, ekonomide olması gerekeni incelemektedir. “Türkiye’de işsizlik oranı azaltılmalıdır.” veya “Türkiye ekonomisi daha fazla büyümelidir.” şeklindeki kullanımlar, normatif iktisada uygun ifadelerdir (Ünsal, 2011: 18).

1.6.2. Mikro / Makro İktisat

“İktisadın piyasa, endüstri, firma, tüketici gibi nispeten küçük birimlerin davranışlarını inceleyen kısmına *mikro iktisat* denilmektedir.” Mikro iktisatta, tüketicinin fayda maksimizasyonu ve üreticinin kâr maksimizasyonu amacıyla hareket ederken nasıl davrandıkları ve birbirlerini nasıl etkiledikleri incelenmektedir. Yapılan analizlerde ekonomik birimler, tekil olarak ele alınmakta ve herhangi bir toplulaştırma yapılmamaktadır. Mikro iktisatta, tümevarım ve kısmı denge esastır. Ancak, refah teorisi gibi genel denge analizine dayalı çalışmalar da bulunmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse mikroekonomi; refah kuramı, kıymet (değer) kuramı ve iktisadi etkinlik üzerinde durmaktadır.

“Ekonominin genel işleyişini bir bütün olarak toplulaştırıp inceleyen kısmına ise, *makro iktisat* denilmektedir.” Makro iktisatta ekonomi, bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Makroekonomi tüm tüketicileri, hanehalkı; tüm üreticileri, iş âlemi; devlet ile ilgili kurumları, kamu ve diğer ülkeleri ise, dış âlem olarak kabul etmektedir. Makro iktisatta tümdengelim yöntemi ve genel denge analizine dayalı çalışmalar bulunmaktadır. Makro iktisadın temel konularına örnek olarak şunlar verilebilmektedir. Büyüme, kalkınma, işsizlik, enflasyon, ithalat, ihracat, gelir dağılımı... (Görür vd., 2010: 2).

Önemli Bilgi

Mikro ve makro iktisadın uğraş alanı şu şekilde net ortaya konabilmektedir. Örneğin bir ağaç, mikronun konusu iken; orman, makronun konusudur. Bir malın fiyatının belirlenmesi mikronun konusu iken; ekonomideki tüm fiyatları gösteren fiyatlar genel seviyesi, makronun konusudur. Ekonomilerde doğru mal, doğru miktarda, doğru kişi için ve doğru yöntemler üretilmelidir.

1.7. İKTİSADIN AMAÇLARI VE ARAÇLARI

Her ekonominin veya ekonomiyi oluşturan tüm birimlerin belirli ekonomik amaçları bulunmaktadır. Ekonomide bireyin ve toplumun iktisadi amaçları, bazen birbiriyle çelişmekte bazen de birbirini tamamlamaktadır. İktisadi birimlerin, ekonomik olarak ulaşmak istedikleri noktayı bilim insanları, *ekonomik amaçlar*

olarak tanınan ekonomik amaçları/araçları/sindenden elde edilen ekonomisi

1.7.1. Mikroekonomi

Mikroekonomi, mikroekonomik birimlerin davranışlarını inceleyen bilim dalıdır.

- Birim
- Fiyat
- Tüketici
- Nüfus

1.7.2. Makroekonomi

Makroekonomi, makroekonomik birimlerin davranışlarını inceleyen bilim dalıdır.

olarak tanımlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için kullanılan enstrümanlara ise, *ekonomik araçlar* denilmektedir. Ekonominin mikro açıdan ve makro açıdan amaçları/araçları farklıdır. Ancak makroekonominin, mikro unsurların birleşmesinden elde edildiği varsayımından hareketle her ikisinin de ortak amacı, ülke ekonomisi ve ülkede yaşayanların refahının maksimizasyonudur.

1.7.1. Mikroekonomik Amaçlar ve Araçlar

Mikroekonomi, bireyin ve firmanın davranışını incelemektedir. O yüzden mikroekonomik amaçlar, her iki iktisadi birimin amaçlarını ifade etmektedir. Bu birimlerin amaçlarına ulaşmakta kullandıkları araçlar ise, mikroekonominin araçlarını oluşturmaktadır. Tablo 2’de, mikroekonominin amaçları ve araçları gösterilmiştir.

Tablo 2: Mikroekonominin Amaçları ve Araçları

Mikroekonominin Amaçları	Mikroekonominin Araçları
- Bireyin faydasını maksimize etmesi	- Mallar ve faktörler
- Firmanın kârını maksimize etmesi	- Malların ve faktörlerin fiyatları
- Toplumsal refahın maksimizasyonu	- Bireyin geliri, firmanın bütçesi (maliyetleri)
- Mal ve faktör piyasalarında denge	- Bireylerin tercihi, firmaların teknolojik imkânı

1.7.2. Makroekonomik Amaçlar ve Araçlar

Makroekonomi, toplulaştırılmış kavramları incelediğinden, makroekonominin amaçları toplumun genelini ilgilendirmektedir. Söz konusu amaçlar, toplumdaki herkesi doğrudan ve dolaylı etkilemektedir. Makroekonominin, devlete veya dış âleme yönelik amaçları da bulunmaktadır. Makroekonominin kapsamlı amaçlarına ulaşmak için de, daha farklı ve çok miktarda araçları bulunmaktadır. Tablo 3’te, makroekonominin amaçları ve araçları verilmiştir.

Tablo 3: Makroekonominin Amaçları ve Araçları

Makroekonominin Amaçları	Makroekonominin Araçları
- Ekonomik büyüme	- Para politikası araçları: Açık piyasa işlemleri, reeskont oranı, zorunlu karşılık oranı vb...
- Tam istihdam	- Maliye politikası araçları: Kamu harcamaları, kamu gelirleri, borçlanma.
- Fiyat istikrarı (enflasyon)	- Gelirler politikası araçları: Ücretlerin ve fiyatların oluşum sürecine doğrudan müdahale edilmesi. Tavan fiyat, taban fiyat vb...
- Gelir dağılımının adaletliliği	- Dış ticaret politikası araçları: Tarife, tarife dışı araçlar, ihracatın özendirilmesi, bağlı ticaret.
- Çevrenin korunması	
- Ödemeler bilançosu dengesi	
- Ekonomik kalkınma	

Kaynak: Paul A. Samuelson ve William D. Nordhaus, *Economics*, McGraw-Hill, 1992.

İktisadın amaçlarına ulaşmak için doğru araçların, doğru zamanda, doğru miktarda, doğru yönde kullanılması gerekmektedir. Konunun önemini anlamak için şu örneği dikkatlice incelemekte fayda vardır. Nasıl ki, bir kişi hastalandığında tedavisi için alternatifler vardır. Bu alternatiflerden bazıları ilaçla tedavi, bitkisel tedavi, ameliyatla tedavidir. Hastalığın tedavisinde bazen söz konusu alternatiflerden birisi, bazen de birkaç yöntem bir arada kullanılmaktadır. İlaçla tedavi yöntemi seçilmişse, yeni sorular gündeme gelmektedir. Bu sorular: Hangi ilaç kullanılacak? Hangi dozda kullanılacak? Hangi süreyle kullanılacak? vb...

İktisadi amaçlara ulaşmak için kullanılan araçların tespiti ve kullanımı da aynı kapsamda değerlendirilmektedir. Örneğin, ekonomik büyümeyi artırma amacı için, maliye politikasını seçtiniz. Bu durumda, maliye politikasını ve vergi aracını (indirim) kullanacaksınız. Vergi indirimini ne zaman yapacağınız, hangi vergilerde indirim yapacağınız ve hangi süreyle indirimin devam edeceği de cevaplanması gereken önemli hususlardır. Kısacası, amaçlar arası tutarlılık, amaçlar arası tutarlılık ve amaç-araç arasındaki tutarlılık iktisadın başarısında oldukça önemlidir.

Önemli Bilgi

İktisadın amaçları, ekonomik hastalıklar gibi düşünülebilir. Ekonominin büyümemesi, tam istihdamının sağlanamaması, fiyat istikrarına ulaşamaması birer *ekonomik hastalıktır*. Bu hastalıkların ortadan kaldırılması ekonomik amaçtır. Diğer taraftan iktisadın araçları ise, hastalıkların tedavi şekillerini göstermektedir.

1.8. İKTİSADİ SİSTEMLER

Ekonomik sistem, toplumun iktisadi yapısını oluşturan kurallar bütünüdür. Bir ekonomide hangi tür iktisadi sistemin olduğu, ekonomik kararların kim tarafından verildiği ile ilgilidir. Günümüzde, hemen her ülkenin benimsediği farklı ekonomik sistemler mevcuttur. Ekonomik sistemler, üç farklı şekilde ele alınmaktadır.

1.8.1. Piyasa Ekonomisi / Kapitalist Sistem

Kapitalizm, özel teşebbüse ve piyasa serbestliğine dayanan üretim sistemi olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemde özel mülkiyet esastır ve ekonominin düzenlenmesi ve yönlendirilmesi piyasalar ve fiyatlar aracılığıyla yapılmaktadır. Ekonomide herkes kendi çıkarını maksimize edecek şekilde davranmaktadır. Böylece, toplumun da refahı maksimize olacaktır. Devletin ekonomideki rolü, özel mülkiyeti korumak ve piyasa sisteminin işleyişini garanti altına almaktır. Kapitalizm, klasik iktisatçılarla başlamıştır. Kapitalizme en önemli katkıyı, klasik iktisatçılardan Adam Smith yapmıştır (w2.anadolu.edu.tr).

1.8.2. Kuman

Sosyal ekonomik hayat ile ücretler, lettir ve b Temel ek reylerin maktadır (b), 200

1.8.3. K

K layış dır. F kılma 2013 non hiz ko ca dı

1.8.2. Kumanda Ekonomisi / Sosyalist Sistem

Sosyalizm, ekonomide devletin egemen olduğu bir modeldir. Sistemde, ekonomik kararlar devlet tarafından alınmaktadır. Mal ve hizmetlerin fiyatları ile ücretler kamu tarafından belirlenmektedir. Üretim faktörlerinin sahibi devlettir ve bu faktörlerin nasıl dağıldığı da devlet tarafından tayin edilmektedir. Temel ekonomik sorunlar merkezi planlama çerçevesinde çözülmektedir. Bireylerin geliri sadece ücretten oluşmaktadır ve özel mülkiyete yer verilmemektedir. Bu sistemin esasları Karl Marx tarafından belirlenmiştir (Komisyon (b), 20015: 10).

1.8.3. Karma Ekonomik Sistem

Keynes (1936), karma ekonomik sistemin öncülerindendir. Keynesyen anlayış çerçevesinde, piyasa kendi haline bırakıldığında etkinlik sağlanamamaktadır. Piyasa aksaklıklarının varlığı, ekonomiye devlet müdahalesini kaçınılmaz kılmaktadır. Etkinlik, ancak devlet müdahalesiyle gerçekleşmektedir (Çetin 2013). *“Karma ekonomik sistemde, kapitalist sistemde olduğu gibi temel ekonomik sorunların çözümü fiyat mekanizmasına bırakılmıştır. Devlet bazı mal ve hizmetlerin üretimini bizzat üstlendiği gibi, zaman zaman üretici ve tüketiciyi korumak amacıyla piyasaya müdahale edebilir.”* (www.ebadersleri.com). Kısacası, piyasa ekonomisinin özü korunmakla birlikte ve devlet, ekonomik yapıya dâhil edilmektedir.

Bir ekonomide piyasanın tek başına çözemediği ve devletin müdahale etmesi gereken konular şunlardır (Akça, 2011):

- Kamu mallarının üretilmesi gerekliliği,
- Eksik rekabet koşullarının varlığı,
- Eksik bilginin olması,
- Ekonomide dışsallıkların bulunması,
- Gelir dağılımında adaletin sağlanamaması,
- Ekonomik krizlerin yaşanması.

Önemli Bilgi

Türkiye Cumhuriyeti, 1930'larda devletçi bir ekonomik yapı benimsemiştir. 1963'ten itibaren ise, planlı ekonomi uygulamaları tercih edilmiştir. Ancak, günümüzde karma ekonomik sistemin uygulandığı görülmektedir.

1.9. İKTİSADİ KONULARIN ANLATIMI

Her bilimin kendine ait bir dil ve anlatım metodu bulunmaktadır. İktisat, incelediği konuları çok farklı şekilde ve zengin bir dil ile okuyucuya anlatmaktadır. İktisat konularının sözel, matematiksel ve grafiksel olmak üzere üç farklı yöntemle anlatımı mümkün olmaktadır. Her ne kadar farklı yöntemler gibi gözükse de, aynı şeyin farklı bir sunumunu ifade etmektedir. Üç yöntem birbirine alternatif değil, birbirini tamamlayan yöntemlerdir (Özkazanç, 2003: 8).

1.9.1. Sözel Anlatım

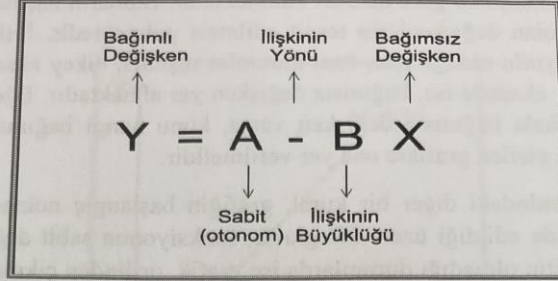
İktisat, ilgi alanına giren değişkenlerinin birbiri arasındaki ilişkisini inceleyen bir bilimdir. Değişkenler arasındaki ilişki, fonksiyonel ilişki yardımıyla tanımlanmaktadır. Fonksiyonel ilişkinin en basit ifadesi, $Y = f(X)$ şeklinde ifade edilmektedir. $Y = f(X)$, “Y değişkeni, X değişkeninin bir fonksiyonudur.” olarak okunmaktadır. Bu tanımlaya göre, Y’nin alabileceği muhtemel değerler, X’in aldığı muhtemel değerlere bağlı olmaktadır. Değeri bir başka değişkenin alacağı değere bağlı olan değişkene *bağımlı değişken*; değeri bir başka değişkene bağlı olmayan değişkene de *bağımsız değişken* denilmektedir. $Y = f(X)$ tanımlamasında Y, bağımlı değişkeni; X ise, bağımsız değişkeni temsil etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere iktisat, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Fonksiyonel ifade, sadece değişkenler arasında ilişkinin olup/olmadığını vurgulamaktadır. Bu ilişkinin büyüklüğü ve yönü hakkında bilgi vermemektedir. $Y = f(X)$ fonksiyonuna göre, Y değişkeni sadece X değişkeninden etkilenmektedir. Buna karşın, Y değişkenini etkileyen başka değişkenler varsa, bunların değişmediği ve sabit kaldığı varsayılmaktadır. X değişkeninin dışındaki diğer tüm değişkenlerin sabit olması durumuna, “*Ceteris Paribus*” denilmektedir. İncelenen değişkenlerin tanımları, özellikleri, varsayımları gibi sunumlar da sözle anlatımın bir parçasını oluşturmaktadır.

1.9.2. Denklemsel / Matematiksel / Cebirsel Anlatım

Sözel anlatım, söyleyenin niyetine, kullanılan terminolojiye, söylendiği ortama göre farklı anlaşılabilir. Değişkenler arasındaki ilişkinin en kısa ve kesin bir şekilde anlatımı, denklemlerle ve matematik kullanılarak mümkün olmaktadır. Bu şekildeki bir anlatımda, ilişkinin yönü ve büyüklüğü de rahatlıkla görülmektedir. Fonksiyonel ilişkinin doğrusallığına veya eğriselliğine bağlı olarak, denklemler de doğrusal veya üssel bir şekilde yazılmaktadır. $Y = f(X)$ fonksiyonunun matematiksel anlatımı, aşağıdaki gibi denklem kullanılarak ya-

pılmaktadır. Örnekteki denklem, Y ile X arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir.

Bütün denklemlerde, denklemi oluşturan tüm öğelerin bir anlamı ve özelliği bulunmaktadır. Bu açıdan, denklemdeki her bir unsurun, ayrıca tanımlanması gerekmektedir. Hangi denklem (doğrusal veya üssel) olursa olsun, eşitliğin soldaki değişken (Y) bağımlı değişkeni; eşitliğin sağındaki değişken ise, bağımsız değişkeni temsil etmektedir. Bağımlı değişken her zaman bir tane olmakta, bağımsız değişkenler ise çok sayıda olabilmektedir. Verilen örnekte, tek bağımsız değişken olduğu kabul edilmiştir.

Denklemdeki A değeri; X'in dışında bağımlı değişkeni etkileyen, olası diğer değişkenlerin Y üzerindeki toplam etkisini ifade etmektedir. A değeri, sabit bir sayıdır ve denklemin otonomunu göstermektedir. *Otonom değer*, bağımsız değişken "sıfır" bile olsa, bağımlı değişkenin alacağı değeri göstermektedir. Bir denkleme ait bir grafik çizildiğinde, grafiğin başlangıç noktası, A sabiti olmaktadır. Bir denklemde sabitin olması zorunlu değildir. Herhangi bir bağımlı değişken, tamamen tek bir bağımsız değişken ile açıklanabiliyorsa, bu durumda A sabitinin değeri "sıfır" olmaktadır ve çizilecek grafik orijinden başlamaktadır.

Değişkenler arasında ilişkinin yönünü, denklemdeki pozitif veya negatif işaretler belirlemektedir. Eğer denklemde "+" işareti varsa, bağımlı ve bağımsız değişken arasında doğru yönlü; "-" işareti varsa, bağımlı ve bağımsız değişken arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır.

Denklemdeki B değeri, bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğünü ifade etmektedir. B değeri aynı zamanda, eğim katsayısını veya marjinal değeri vermektedir. B katsayısı, bağımsız değişkendeki (X) değişimin, bağımlı değişkene (Y) ne kadarlık bir çarpan etkisiyle yansıtacağını da söylemektedir. B katsayısı, bağımsız değişkendeki değişimin bağımlı değişkendeki değişmeye oranı şeklinde hesaplanmaktadır. ($B = \Delta Y / \Delta X$)

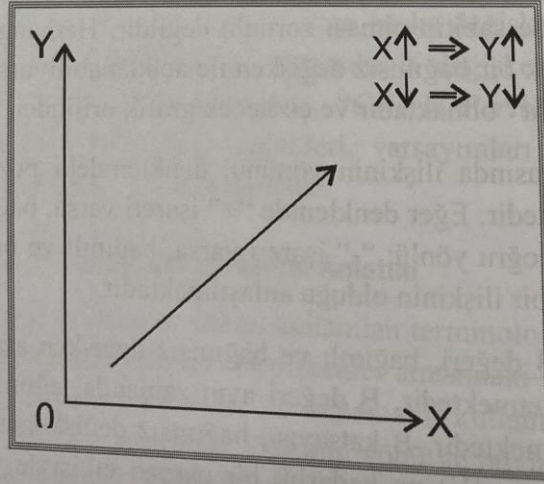
1.9.3. Grafiksel / Şekilsel / Geometrik Anlatım

Fonksiyonel ilişkinin çizim yoluyla ifade edilmesidir. Herhangi bir grafik çizilirken, belli kurallara göre hareket edilmektedir. Bunların başında, eksenlerde yer alacak olan değişkenlerin tespit edilmesi gelmektedir. İktisatta çizilen grafikler iki boyutlu olduğu için, özel durumlar dışında, dikey eksenle bağımlı değişken; yatay eksenle ise, bağımsız değişken yer almaktadır. Eğer bir fonksiyonda birden fazla bağımsız değişken varsa, konu hangi bağımsız değişkeni ilgilendiriyorsa, çizilen grafikte ona yer verilmelidir.

Grafik çizimindeki diğer bir kural, grafiğin başlangıç noktasının yeridir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bir grafik, fonksiyonun sabit değerinden başlanmaktadır. Sabitin olmadığı durumlarda ise grafik, orijinden çıkmaktadır. Ayrıca, grafiğin seyri de çizimde önemli hususlardan biridir. Bir grafikte çizimler, soldan sağa doğru olmaktadır. Ancak, soldan sağa gidiş azalan şekilde olduğu gibi; artan şekilde de olabilmektedir. Grafikteki çizimin gidiş yönüne göre, doğru ya da ters yönlü ilişki tanımlanmış olmaktadır.

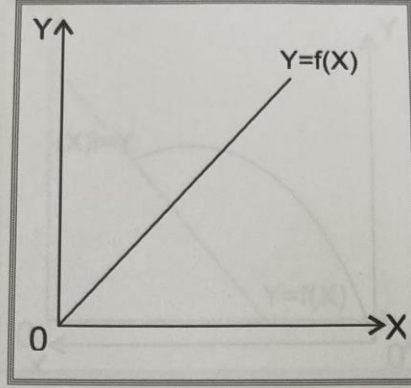
A. Doğru / Pozitif Yönlü İlişki veya Artan İlişki

Bağımlı ve bağımsız değişkenin aynı yönlü değişmesine, *doğru/pozitif yönlü ilişki* denilmektedir. Grafik 1'de, X ve Y değişkenleri beraber artmakta ve beraber azalmaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenin beraber hareket etmesi önemlidir ancak, bu artış ve azalışın miktarı da fonksiyonun grafiğini belirlemektedir. Bu bağlamda, X ve Y değişkeni arasındaki pozitif ilişkinin üç farklı durumu bulunmaktadır.

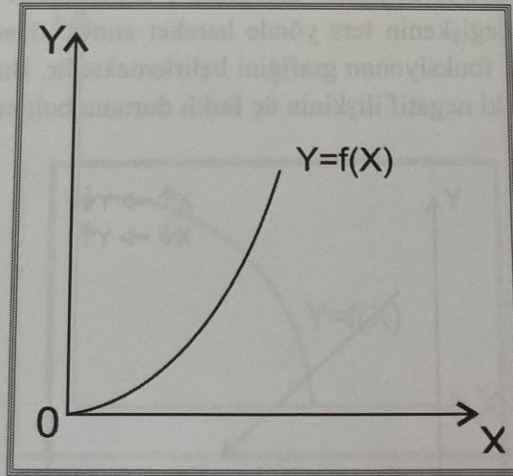
Grafik 1: Doğru Yönlü İlişki

X'teki her değişme, Y'yi aynı miktarda ve doğru yönde değiştirmektedir. Bu duruma, *sabit artan* denilmektedir. Sabit artan grafiği, orijinden başlayan ve pozitif ilerleyen düz bir doğru şeklindedir. Sabit artan durumu, Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2: Sabit Artan İlişki

X'teki her değişme, Y'de aynı yönde ama her seferinde artan miktarda bir değişmeye yol açmaktadır. Artarak artan grafiği, pozitif eğimli ama Y eksenine gittikçe bükülen bir eğri şeklindedir. Artarak artan durumu, Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Artarak Artan İlişki

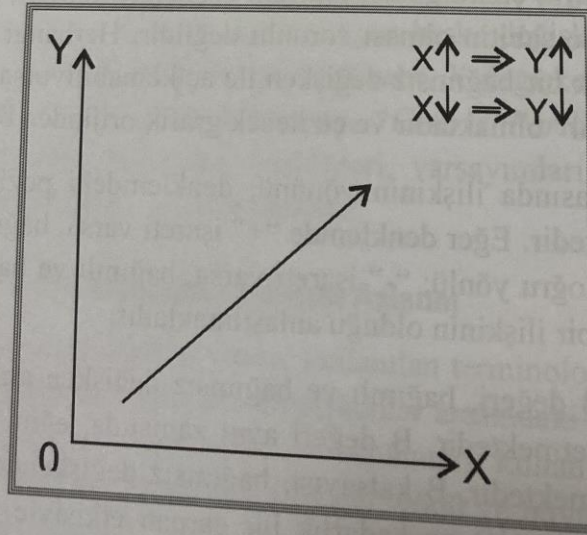
1.9.3. Grafiksel / Şekilsel / Geometrik Anlatım

Fonksiyonel ilişkinin çizim yoluyla ifade edilmesidir. Herhangi bir grafik çizilirken, belli kurallara göre hareket edilmektedir. Bunların başında, eksenlerde yer alacak olan değişkenlerin tespit edilmesi gelmektedir. İktisatta çizilen grafikler iki boyutlu olduğu için, özel durumlar dışında, dikey eksenle bağımlı değişken; yatay eksenle ise, bağımsız değişken yer almaktadır. Eğer bir fonksiyonda birden fazla bağımsız değişken varsa, konu hangi bağımsız değişkeni ilgilendiriyorsa, çizilen grafikte ona yer verilmelidir.

Grafik çizimindeki diğer bir kural, grafiğin başlangıç noktasının yeridir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bir grafik, fonksiyonun sabit değerinden başlamaktadır. Sabitin olmadığı durumlarda ise grafik, orijinden çıkmaktadır. Ayrıca, grafiğin seyri de çizimde önemli hususlardan biridir. Bir grafikte çizimler, soldan sağa doğru olmaktadır. Ancak, soldan sağa gidiş azalan şekilde olduğu gibi; artan şekilde de olabilmektedir. Grafikteki çizimin gidiş yönüne göre, doğru ya da ters yönlü ilişki tanımlanmış olmaktadır.

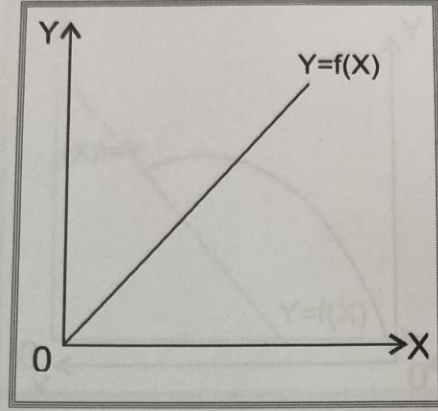
A. Doğru / Pozitif Yönlü İlişki veya Artan İlişki

Bağımlı ve bağımsız değişkenin aynı yönlü değişmesine, *doğru/pozitif yönlü ilişki* denilmektedir. Grafik 1'de, X ve Y değişkenleri beraber artmakta ve beraber azalmaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenin beraber hareket etmesi önemlidir ancak, bu artış ve azalışın miktarı da fonksiyonun grafiğini belirlemektedir. Bu bağlamda, X ve Y değişkeni arasındaki pozitif ilişkinin üç farklı durumu bulunmaktadır.

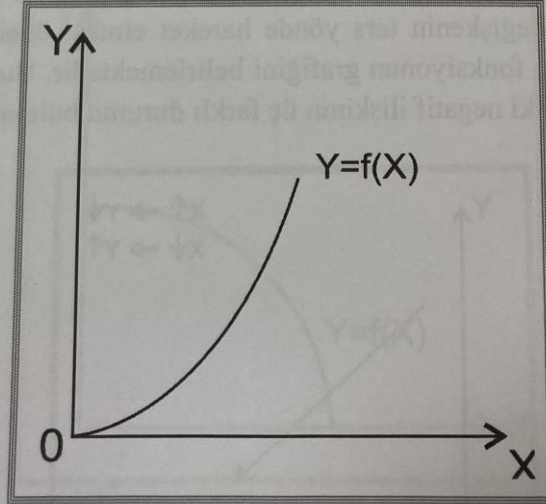
Grafik 1: Doğru Yönlü İlişki

X'teki her değişme, Y'yi aynı miktarda ve doğru yönde değiştirmektedir. Bu duruma, *sabit artan* denilmektedir. Sabit artan grafiği, orijinden başlayan ve pozitif ilerleyen düz bir doğru şeklindedir. Sabit artan durumu, Grafik 2'de gösterilmiştir.

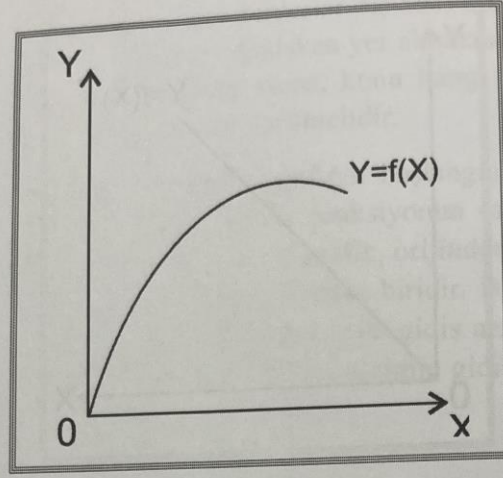
Grafik 2: Sabit Artan İlişki

X'teki her değişme, Y'de aynı yönde ama her seferinde artan miktarda bir değişmeye yol açmaktadır. Artarak artan grafiği, pozitif eğimli ama Y eksenine gittikçe bükülen bir eğri şeklindedir. Artarak artan durumu, Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Artarak Artan İlişki

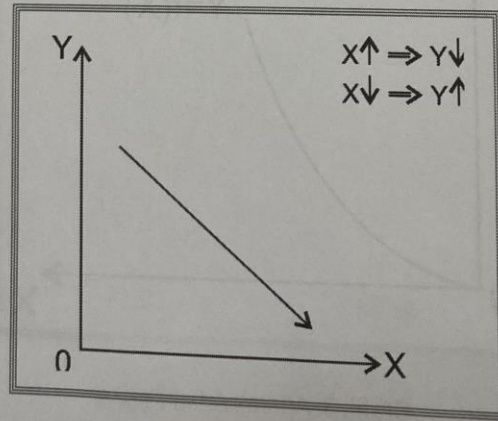
X'teki her değişme, Y'de aynı yönde ama her seferinde azalan miktarda bir değişmeye yol açmaktadır. Azalarak artan grafiği, pozitif eğimli ama X eksenine gittikçe bükülen bir eğri şeklindedir. Azalarak artan durumu, Grafik 4'te gösterilmiştir.

Grafik 4: Azalarak Artan İlişki

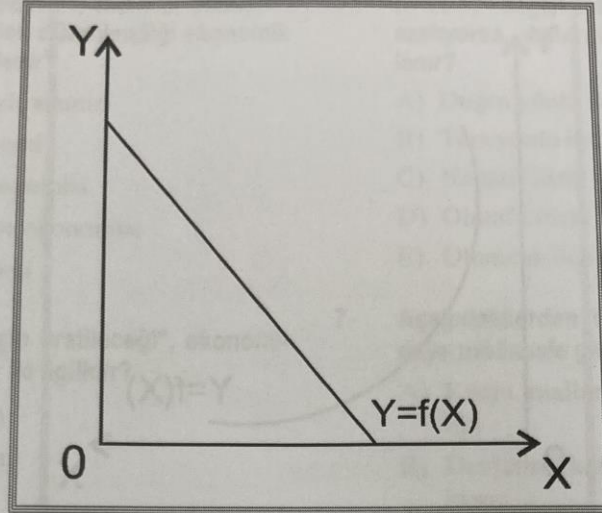
B. Ters / Negatif Yönlü İlişki veya Azalan İlişki

Bağımlı ve bağımsız değişkenin birbirine zıt olarak değişmesine, *ters/negatif yönlü ilişki* denilmektedir. Grafik 5'te, X değişkeni artarken, Y değişkeni azalmakta veya X değişkeni azalırken Y değişkenleri artmaktadır. Bağımlı ve bağımsız değişkenin ters yönde hareket etmesi önemlidir ancak, bu değişimin miktarı da fonksiyonun grafiğini belirlemektedir. Bu bağlamda, X ve Y değişkeni arasındaki negatif ilişkinin üç farklı durumu bulunmaktadır.

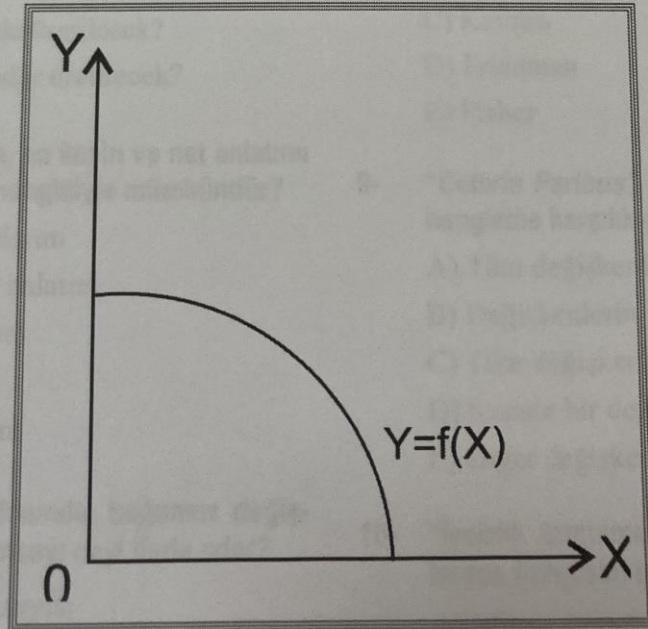
Grafik 5: Ters Yönlü İlişki

X'teki her değişme, Y'yi ters yönde ve her seferinde aynı miktarda değiştirmektedir. Bu duruma *sabit azalan* denilmektedir. Sabit azalan grafiği, negatif eğimli bir doğru şeklindedir. Sabit azalan durumu, Grafik 6'da gösterilmiştir.

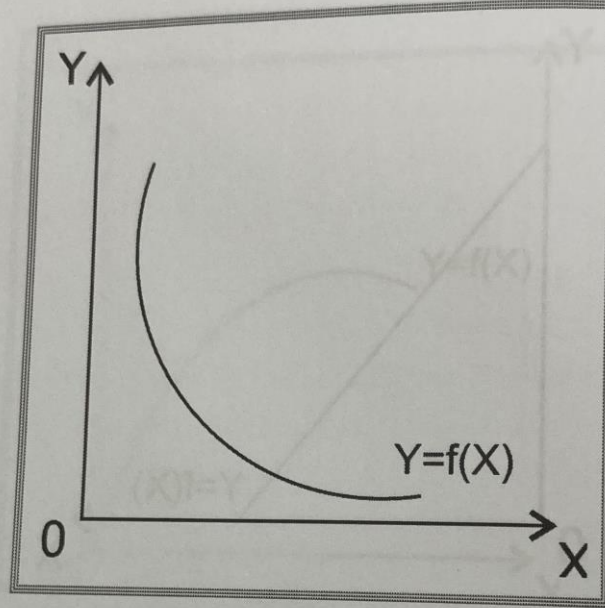
Grafik 6: Sabit Azalan İlişki

X'teki her değişme, Y'de ters yönde ama her seferinde artan miktarda bir değişmeye yol açmaktadır. Artarak azalan grafik, orijine iç bükey bir eğri şeklindedir. Artarak azalan durumu, Grafik 7'de gösterilmiştir.

Grafik 7: Artarak Azalan İlişki

X'teki her değişme, Y'de ters yönde ama her seferinde azalan miktarda bir değişmeye yol açmaktadır. Azalarak azalan grafik, orijine dış bükey bir eğri şeklindedir. Azalarak azalan durumu, Grafik 8'de gösterilmiştir.

Grafik 8: Azalarak Azalan İlişki